

Савремени концепти сукоба у информационо-комуникационој сфери

УДК: 001.102 : 355.01
355.405

Др Славољуб Ранђеловић, пуковник

Информације и технологије за њихову дистрибуцију и пренос све су значајније и за националну безбедност уопште и за рањивање посебно. Њихово ујрожавање јесте циљ различитих концепата рањивања, заснованих на карактеристикама мрежа за пренос војних информација, које су комплексне и, понекад, несјособне да испуне задатак.

Кључне речи: *сукоб, рањ, информација, комуникација*

Увод

Једна од најчешћих појава у развоју људског рода, готово као његова законитост, јесте рат.¹ Одавно, а и данас је то очигледно, спорна питања између држава, друштвених група и других организованих људских заједница, осим на бојном пољу, преносе се и (раз)решавају у другим сферама: политичкој, медијској, научној, културној, спортској, информативној, информатичкој, економској, сфери међународног права, комуникативној сфери, итд. Иако циљеви и облици сукоба остају исти, промене се догађају проширењем сфера и применом нових метода и средстава.²

Једна од карактеристика савременог рата јесте и диспропорција сукобљених (зараћених) страна, у свим сегментима које рат као друштвену појаву карактеришу, као што су: циљеви, снаге (подразумева се и средства), простор, време, начин вођења операција и сл. Неравнотежа снага је, по правилу, оно чему се стреми у оружаним сукобима.³ Другим речима, то значи да се рат води између страна које се веома разликују по количини

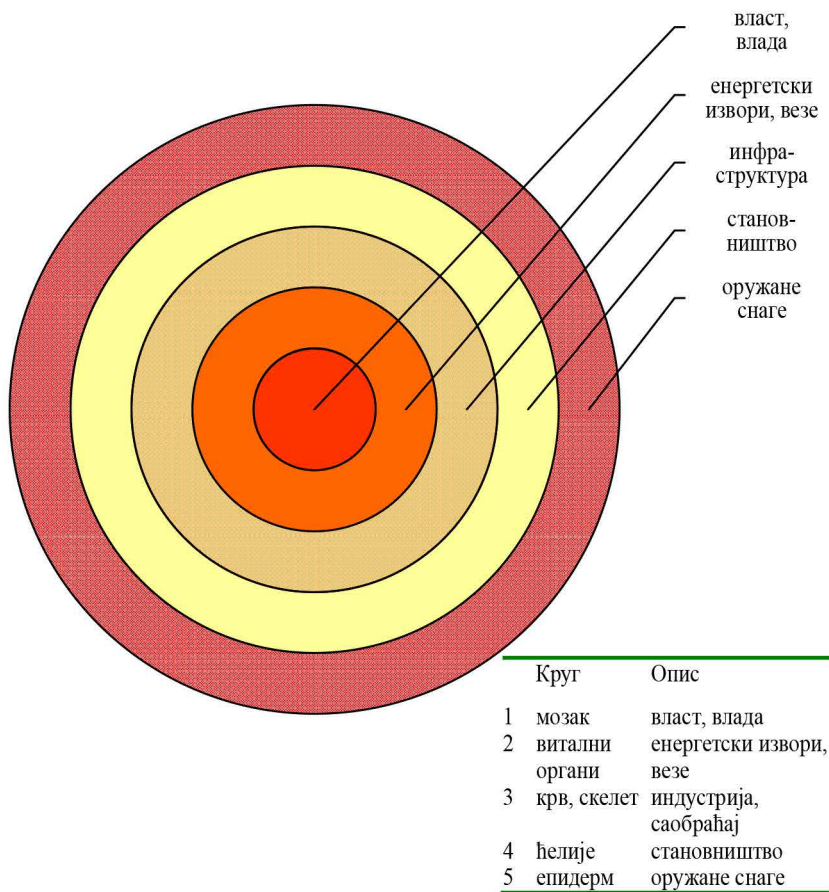
¹ „Али рат, организовани рат, није људски нагон. То је високопланиран и здружен облик разбојства, и тај облик разбојства започео је још прије 10 тисућа година када су побирачи жита сакупили вишак, а номади дошли из пустиње да им одузму оно што сами нису могли створити“. Доказ за то видјели смо у старим зидинама Јерихона и његовој прадавној кули. То је почетак рата. Јакоб Броновски (*Jacob Bronowski*), *Успон човјека*, О. Кершовани, Опатија, 1984, стр. 88.

² Промислајући сукоб у савременим условима може се идентификовати неколико његових појавних облика: (1) сукоб вредности, или, са аспекта грађанске филозофије – сукоб интереса; (2) сукоб националног и наднационалног, верског и цивилизацијског; (3) сукоб униполарности и мултиполарности и (4) сукоб богатих и сиромашних (развијених и неразвијених). (Божидар Форца, *Нове форме сукоба*, „Војни информатор“, број 4/2001, стр. 8).

³ Бартелеми Курмон, Дарко Рибникар, *Асиметрични рањиви, сукоби јуче и данас, штероризам и нове иреише*, НИЦ „Војска“, Београд, 2003, стр. 29.

моћи којом располажу. Такви ратови називају се и асиметричним ратовима. На једној страни је моћ изражена у количини живе силе, борбеним системима са њиховим борбеним и ватреним могућностима, економским и привредним потенцијалима, контроли медија за масовно комуницирање, широкој подршци (и у глобалним размерама), а, са друге стране, ограничен број ратника (по правилу без униформе) са селективним избором оружја и других средстава, али одлучних у својим намерама. Сликвито, једна структура која располаже различитим моћима за вођење рата може се приказати у виду концентричних кругова, чији су утицај и учешће у ратним дејствима различити, али без којих се рат не би могао ни водити, а још мање добити (илустрација 1).

Илустрација 1

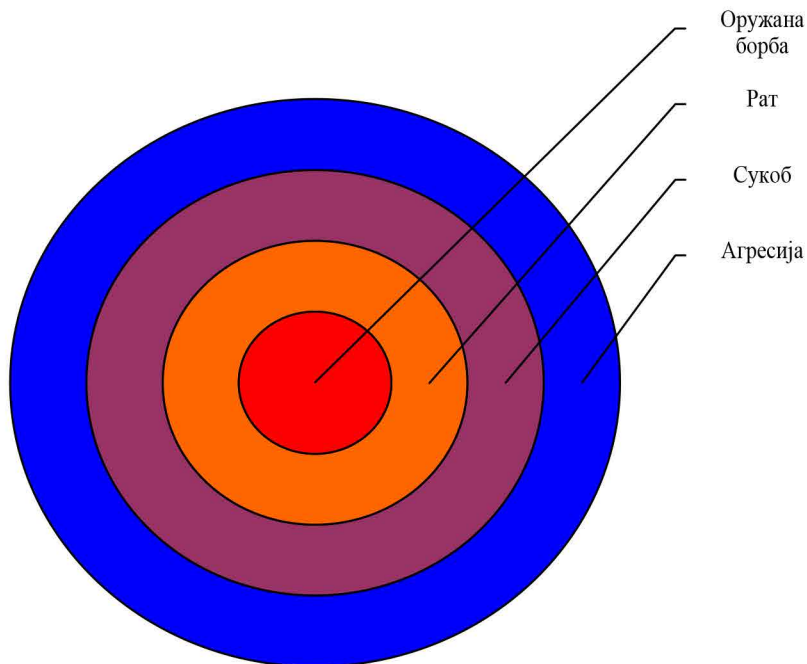
Структура моћи у вођењу рата

Према: Бартелеми Курмон, Дарко Рибникар, *Асиметрични ратови*, стр. 27

Може се рећи да ће будући ратови имати најмање две форме: традиционалну, али веома усавршену форму, која се ослања на високопрецизно оружје, које може да делује са велике дистанце, укључујући и свемир, и форму рата која се управо рађа и која ће бити јединствена. Иако су данас још увек присутне тешкоће у сагледавању скупа активности које конституишу ову нову форму рата и иако је тешко сагледати и означити све аспекте ове форме будућег ратовања, сигурно је да ће информациона технологија обликовати ову форму, а да ће бојиште бити у домену који неки називају кибер-простор, а други национална информациона структура.⁴

Појам „агресија“ подразумева једностран и једносмеран акт једне или више земаља на другу земљу или групу земаља. Тај појам није у истој равни са појмовима „сукоб“, „рат“ и „оружана борба“, чије је основно својство да су то двосмерни (вишесмерни) процеси. Или, да би до сукоба (рата и оружане борбе) дошло, претходно неко мора да изврши агресију. Тако агресија, у појмовном смислу, спада у обим појмова „сукоб“, „рат“ и „оружана борба“ (илустрација 2).

Илустрација 2

Однос појмова „сукоб“, „рат“, „оружана борба“ и „агресија“
Извор: Божидар Форца, Нове форме сукоба, стр. 16

⁴ Слободан Р. Петровић, *op. cit.*, стр. 36–37.

Сукоби у савременим условима одвијају се преко неоружаних (специјалне операције) и оружаных садржаја. Уобичајено, сукоб почиње неоружаним садржајима, наставља се (по потреби) оружаным дејствима у којима и даље трају неоружана; неоружана дејства трају непрекидно, док се оружана, ако до њих дође, догађају повремено и ациклично.⁵ Када је реч о сукобу неоружаним средствима, они се, најчешће, воде у комуникативној сфери.

Комуникативну сферу, посматрано не само са војног аспекта, чине смешане цивилне и војне информационе мреже и технологије, са електронским линковима и другим везама које повезују појединце, групе, организације и нације широм планете, омогућајући им да готово непојмљивим брзинама размењују огромне количине најразноврснијих података и информација. На тај начин формира се један нови свет, комуникативна сфера, виртуелни свет кибер-простора. Та сфера се разликује од обичног физичког света материје и енергије, а њоме доминирају знање, електронски импулси и дигитални бројеви. У њој постоји лепеза различитих модалитета сукобљавања, које је тешко класификовати, будући да имају више заједничких карактеристика. Наиме, сукоби се воде у јединственом кибер-простору, уз коришћење јединствене муниције (информације), иако модификоване у складу са условима. Средства за ратовање заснована су на најсавременијим донетима науке и технологије, а разлике између појединих модалитета су суптилне. При томе треба имати у виду да је, условно, *информација свако рејистровано знање које је корисно и употребљиво за доношење одлуке*.

Медијски рат. За ратовање је медијска сфера постала занимљива у двадесетом веку, који је обележио снажан развој медија, нарочито електронских. Као што је у свим ратовима долазило до промене стратегије и тактике ратовања у зависности од напретка ратне технике и у медијском рату су се мењали методе, циљеви и тактички поступци.

У Првом светском рату, у првом плану медијског надметања били су новине и телеграф, а знатно мање радио. Од комуникацијских модалитета, које су творци медијских акција користили, најучесталија је била пропаганда. Њено основно обележје било је да убеди, углавном сопствено ставовништво, у оправданост рата и остварљивост ратних циљева. У историји је остало забележено сатанизовање српског народа у аустроугарској и немачкој штампи. Реч је о логомахији – „рату вербалним средствима“, који почиње увредама.⁶

У Другом светском рату радио и звучни филм су увелико на медијском фронту надмашили новине. Са звучника, постављених на местима на

⁵ Божидар Форца, *Нове форме сукоба*, „Војни информатор“, број 4/2001, стр. 14.

⁶ Логомахија је ефикаснија уколико што више прибегава римама, пошто тада поприма нинителектуалну очигледност, допирући до оног нивоа ирационалности на који дезинформација увек мора да буде усмерена. Владимир Волков, *Дезинформација, од шројанској коња до иншпернеша*, Наш дом – Age d' Homme, Београд – Лозана, 2001, стр. 147–150.

kojima je bilo najviše prolaznika, orile su se propagandne poruke, koje nekad nisu sakrивале težnju њихових аутора да, у првом реду, обману сопствено становништво. Било је то време Гебелса, чија је крилатица да *што ћушта поновљена лаж поочиће слушаоцима све више да звучи као истина*, постала синоним за пропаганду без икаквих скрупула. Такву пропаганду, вођену у складу са макијавелистичком максимом да *циљ оцравдава средство*, аналитичари су после рата назвали црном пропагандом.

У рату против Ирака 1991. године, познатијем као *Пусџињска олуја*, војни команданти коалиције, на челу са САД, помно су ограничавали деловање новинара у чију би наклоност и најмање посумњали, иако су се заклињали у слободу медија. Циљ медијског рата који је вођен било је задобијање подршке, пре свега сопственог, али и светског јавног мњења. Информисање је имало крајње селективан карактер, па су до информација долазили само проверени новинари, док је осталима био забрањен приступ свим важнијим ратним збивањима. Гледаоцима је, уз најаву директног преноса, са десетинама секунди закашњења – довољним да се непожељне сцене избаце, сервирана телевизијска слика о рату која је пре личила на пропагандни спот него на ратни извештај. На сликама су доминирали ратни хероји, а жртава као да није ни било.⁷

Док је *Пусџињска олуја* обазриво прикривала од гледалаца суровости рата, назив *Милосрдни анђео* за агресију НАТОа на СРЈ 1999. године, без преседана у новијој светској историји, откривао је да је основни циљ креатора медијског рата био да манипулисањем информацијама, уз помоћ моћне технике, оправда бруталну примену силе. Пренос слике са лица места (они који дејствују уједно и снимају ефекте свог дејства) у функцији је медијског рата. Циљ таквог информисања је приказивање моћи модерне технике, уверавање гледалаца у оно што је и без тога било очигледно – у сопствену надмоћ и не превише рафинирано упућивање претње појединим чланицама светске заједнице. Међутим, после склапања примирја, извештаји са терена покварили су слику која је у медијима грађена о успешним бомбардовањима војних састава, а лажне мете и довитљиви поступци макирања показали су да и манипулације могу бити јалове.

Током оружаног сукоба у Ираку 2003. године циљ медијског рата било је оправдавање сопствених жртава, за које се унапред знало да неће бити ни мале ни безначајне. Зато је медијски приказ рата био уверљив, са првих линија, онај који недвосмислено исказује сву његову бруталност рата и не сакрива опасности за животе војника. Тиме су изазивана осећања беса, огорчености и жеље за осветом. Дакле, *подршка – без обзира на жртве! Оружана борба смајра се корисном, али и ојасном. Стоја, није највеће умеће увек победиваши у бишкама – најбоље је победити нејријашеља без борбе.*⁸

⁷ Славољуб Ранђеловић, *Медијски рай*, лист „Војска“, број 614 од 6. новембра 2003, стр. 33.

⁸ Сун Цу, *Умеће рајовања*, Alnari, Mono & Mañana Press, Београд, 2002, стр. 56.

Креатори медијског рата најдоследнији су верници такве филозофије. Јер, победа у медијском рату, у најмању руку, први је корак ка победи и у оружаног борби. Наиме, прецизно усмеравање информације значајно је колико и прецизно усмеравање оружја, што ће нови медији учинити могућим до степена без преседана.⁹ Јер медији, нарочито уколико су подстицани и психолошким дејствима, имају способност да измене слику рата.

Информативни рат. Термин информативни рат у основи означава недовољно уобличен концепт савременог начина сукобљавања у коме информације постају кључни ресурс и представљају главно оружје које супротстављене стране користе за остваривање премоћи и победе у рату, ради остваривања конкретних државних интереса или интереса наднационалних војно-политичких савеза. Поједини стручњаци сматрају да информативни рат обухвата активности које чине садржаје медијског, информатичког и електронског рата. Информативни рат има широку примену на војном плану, али се испољава и у области економије и политике.

Полазећи од чињенице да у информативном рату информација представља стратегијско средство, могу се разликовати три вида ратовања: *борба* за информацију, *защитища* информације и *раш* путем информације,¹⁰ што би значило: *сазнаши*, *сйречитши* другог да дође до сазнања и *навесити* друге да дођу до лажног сазнања. У овом трећем аспект у реч је о дезинформацији и утицају на мишљење и ставове.¹¹

Рат за информацију заснива се на искоришћавању доступних информација без обзира на то да ли потичу из отворених или поверљивих извора. То значи да се могу користити подаци из свих расположивих извора – из медија, штампаних и електронских, са интернета, информације прикупљене прислушкивањем електронских емисија, канала везе, упада у информацијски систем противника, али и добијене класичним обавештајним поступцима. При том, веома је битно да доток информација буде сталан, што подразумева и знатне људске и техничке ресурсе, ради њихове успешне обраде.

Заштита информација, у суштини, представља специфичне мере и поступке којима се неовлашћена лица спречавају да приступе информацијама, које имају изузетан значај за војску, одбрану, или државу уопште. Тај вид ратовања ослања се на безбедност информативних система, односно на функционисање специјалних офанзивних и дефанзивних уређаја. Такође, подразумева и информативне противмере – примену технике намењене сопственој заштити од могућих манипулација информацијама.

Рат путем информација заснива се на успешном познавању медијске борбе, психолошких дејстава и система дезинформисања. Да би тај облик

⁹ Алвин и Хајди Тофлер, *Раи и аниираи*, стр. 200.

¹⁰ Француски пуковник Jean-Luc Moliner, *Информативни раи: концепти „свашиарења“*, СМИНФ, Београд, 2000, (интерни материјал – превод специјалног броја часописа „Наоружање“ – L'Armement, број 60, XII/1997– I/1998, Paris).

¹¹ Владимир Волков (Vladimir Volkoff), *op. cit.*, стр. 206.

рата био ефикасан, неопходно је да носиоци активности буду, пре свега, инвентивни и маштовити људи, обдарени великом аналитичком способношћу. Западни војни аналитичари уочили су бројне предности информативног рата, који се по својим карактеристикама може упоредити са герилским стилем борбе. Наиме, када су циљеви јасно одређени, са мало почетних средстава, често се остварују несразмерно већи ефекти. Значајан је и њихов медијски учинак, по правилу појачан ефектом замајца.

Информативни рат за инфериорну страну може бити својеврсно „оружје за одвраћање“, јер уколико нека земља располаже развијенијом инфраструктуром комуникација, утолико је на том плану рањивија. Слабији противник, за само неколико година школовања и уз релативно мала финансијска улагања, може да обучи мање екипе за успешне акције у области информативног рата. Оне могу да пођу у напад из било које земље, па чак и из оне против које се води, а нападнути веома тешко може да идентификује нападача. Анонимност, која карактерише тај начин офанзивних дејстава, њиховим носиоцима омогућује и иницијативу у погледу избора времена, места и врсте удара по циљевима противника.

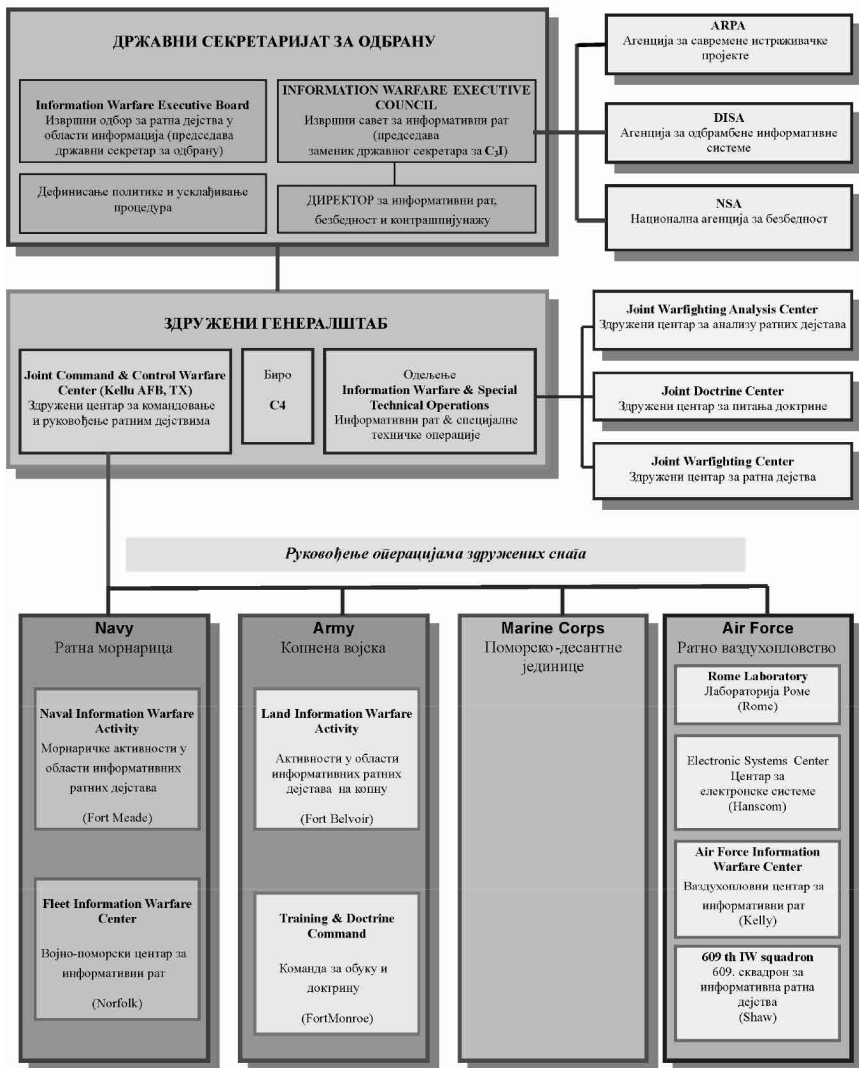
У информативном рату оружане снаге имају значајну улогу, како у разради стратегије, тако и у извођењу читавог спектра офанзивних и дефанзивних дејстава на оперативном и тактичком нивоу. У руковођењу операцијама у информативном ратовању учествују највише институције цивилне власти и представници војне структуре. Значај информативног рата у америчким оружаним снагама показује структура учесника у руковођењу информативним ратом (прилог 1).

Могло би се закључити да је у оквиру националне војне стратегије циљ информативног рата постизање информативне предности унапређивањем и заштитом сопствених информација и информативних система и деструктивним деловањем на информисање и на информативне системе противника. Информативни рат је, дакле, релативно нов, али широк појам, чији је један од видова и модерна дезинформација. Према дефиницији француског Института за проучавање информативног рата информативни рат представља офанзивну и дефанзивну употребу информације и информативних система да би се искористиле, поткупиле, исквариле и уништиле информације и системи информисања противничке стране, истовремено штитећи властите информације и системе.¹²

Информатички рат. Могућности савремених борбених система у основи исходе из наоружања заснованог на информацијама, уместо на обичном ватрене моћи. Данас авион типа Ф-117А само у једном борбеном нападу и лансирајући само једну бомбу може да постигне ефекте за које је бомбардерима Б-17 у Другом светском рату било потребно 4.500 борбених летова или 190 бомби у Вијетнаму.¹³ Максимално прецизно лоцирана и детектована мета и употреба *йамейној* оружја омогућују радикално смањење габарита и тежине убојних средстава, која се користе за неутралисање војних циљева.

¹² Владимир Волков (Vladimir Volkoff), *op. cit.*, стр. 206.

¹³ Алвин и Хајди Тофлер, *op. cit.*, стр. 82.

Шема органоизовања информативног раћа у САД

ARPA – Advanced Research Projects Agency,
DISA – Defence Information Systems Agency,
NSA – National Security Agency

Афирмисани светски произвођачи оружја и борбених система, владајући високом технологијом, у стању су да уграде скривене микроелектронске делове за самоуништење у борбене системе и оружја намењена продаји. Авиони, ракетни лансери, тенкови или ракете – управо у случају да купац постане непријатељ или препрода наоружање непријатељу, могли би одједном, на скривени сигнал активиран у одсудном часу, да откажу послушност и постану гомила неупотребљивог метала, без обзира на количину новца којим су плаћени. Та оружја са уграђеним компонентама довољно „паметним“ да ограниче (или спрече) њихову употребу под унапред одређеним околностима, могла би бити, ако већ нису, наша садашњост.¹⁴

Имају ли се на уму и лабораторијски резултати светских велесила у развоју пројеката војника будућности (на пример, концепт SIPE, The Soldier Integrated Protective Ensemble – интегрисани заштитни комплет војника), јасан је огроман примат информатичке технологије у структурирању будућег бојишта. Наиме, наведена опрема војника (одело које би га штитило од нуклеарног, хемијског и биолошког оружја, са додацима који су „више од одеће“) обезбеђивала би војнику фантастичне могућности: наочаре за ноћно осматрање интегрисане у заштитну кацигу са визиром. Систем за нишањење на дисплеју усмеравао би оружје ка мети у коју војник гледа, а, у случају потребе, уместо нишана на визиру може се укључити и дигитална карта терена са означеном позицијом борца и назначеном путањом његовог даљег кретања.

Дакле, предност у информатичким технологијама могла би бити пресудна за постизање ратних циљева, ма какви да су. Међутим, да би високософистицирани борбени системи правилно и ефикасно функционисали, да би скривени склопови у прави час испунили своју функцију и да војник на непознатом терену, упркос готово свемогућем визиру, не би морао да се ослања на сопствене очи и стару топографску карту, потребни су моћно логистичко обезбеђење, базе података, функционални командни центри и беспрекорне комуникације. Снага оличена у њиховим готово немерљивим могућностима уједно је и Ахилова пета целог система. Наиме, често инфериорна страна у сукобу може своје одбрамбене напоре концентрисати на организовање дејстава којима ће онемогућити или, у преломном моменту, знатно омести противника и једним ударом у рањиво место компромитовати његово готово савршено осмишљен концепт ратовања.

Реч је о дејствима усмереним на имобилисање или деструкцију непријатељевих командно-информационих система, који имају кључну улогу у доношења одлука. То су центри за информатичку подршку команди и штабова, центри веза (комуникација), путем којих се преносе наређења и усмеравају борбена дејства на бојишту и обавештајни центри у којима се прикупљају, обрађују и дистрибуирају обавештајни и други подаци и информације. То могу бити диверзије на било којој од веома осетљивих тача-

¹⁴ Славољуб Рањеловић, *Информатички рат*, недељник „Војска“, број 615 од 13. новембра 2003, стр. 33.

ка јединственог информатичког система. Друга страна може да користи информатичко оружје (ако поседује сличне системе и развијену технологију) или да блокира информатичке системе користећи се способношћу својих стручњака. Ради остваривања тог циља примењују се достигнућа у области развоја кибернетичке микроелектронске, сензорске и друге технике. Ове могућности могу да се прошире и на употребу класичних метода избацивања противникових кључних ефектива из строја.

Могло би се закључити да *информатички рат*, у основи, *представља сукоб који се води применом оружја и борбених система у којима је уграђена врхунска технологија*. Информатички рат, такође, карактерише конкретно дејствовање ради неутралисања или уништења непријатељевих информатичких система и, истовремено, предузимање мера ради обезбеђења сигурног командовања сопственим снагама и њихове потпуне заштите од непријатељевог противдејства.

Информатички рат је нашао место у доктрини ратовања (не само војног) САД и других, пре свега великих и индустријски развијених земаља. Мада још нису сасвим јасно дефинисана начела, стварни појам и потпуна садржина информатичког рата, он је, ипак, постао основа америчке „стратегije ангажовања и ширења“ (*Involvement and Enlargement Strategy*). Амерички политички и војни теоретичари и стратеги су на почетку информатичког рата (1993/1994) имали у виду, углавном, његово офанзивно својство, тј. да америчку предност у савременим технологијама (информатичким, сензорским и другим) искористе за лакши и успешнији пораз противника – за постизање победе у сукобима ниског интензитета са што мање властитих губитака у људству и (или) чак и без употребе војне силе. Међутим, временом су дошли до сазнања да и САД, као једина светска и технолошки супериорна велесила, може да буде угрожена дејствима разних видова информатичког рата. Та угроженост се сагледава и у диверзијама које би биле усмерене на центре из изузетно сложеног, разгранатог и међусобно зависног информатичког (командно-управљачког и другог) система. На основу тих размишљања и сазнања настала је нова „дисциплина“ у америчкој стратегијској мисли – **одбрана од информатичког рата**.¹⁵

„Информатичке операције“ изводе се у два основна вида дејстава, као активне и пасивне. Активна информатичка дејства усмерена су према непријатељу, а пасивна према властитим снагама и средствима. Главни циљеви у „информатичким операцијама“ јесу командно-информациони системи противничких команданата и њихових штабова који помажу у доношења одлука, преношењу наређења и усмеравању борбених дејстава, тј. они системи који су у функцији организовања и вођења операција на бојишту. Главни физички објекти напада су командна места, центри везе и обавештајни центри у којима се прикупљају, обрађују и дистрибуирају подаци – пре свега центри за информатичку подршку команди и штабова у обављању њихових основних функција.

¹⁵ Годор Мирковић, *Информатички рат у америчкој доктрини*, „Војска“, број 225 од 28. 11. 1996, стр. 10.

Дејства у „информатичким операцијама“, међутим, усмеравају се и према свим другим центрима и објектима, укључујући и сложене експертске системе и системе оружја, који користе информатичке технологије и чији се рад заснива на електронској, оптоелектронској и другој савременој техници. Успешно извођење информатичких операција, како се истиче у америчкој војној штампи, претпоставља супериорност у савременим информатичким технологијама. Међутим, та супериорност само је један од услова за успех борбе на информатичком или дигитализованом бојишту, јер технологија само нуди могућности за постизање неопходне предности на бојишту, а вештина ратовања те могућности експлоатише за постизање победе за најкраће време и са најмање губитака у људству и материјалним средствима.

Успех у предузимању информатичких операција зависи од доброг познавања непријатељевих информатичких (комуникацијских, дигиталних и других) технологија и њихових одлика. С обзиром на то, у концепту „информатичке операције“ посебан значај придаје се обавештајном обезбеђењу и брзини деловања у припремању, планирању и предузимању операција. Предност у временској димензији треба да онемогући и спречи непријатеља да на време дејствује или реагује на кохезиван начин, а властитим снагама да створи услове и време за већу слободу акције, лакше и брже постизање победе.

У припремама и планирању војних операција које се ослањају на информатичке технологије, у извесном смислу мења се редослед ствари и поступака. Главни циљ команданата јесте како да се онеспособе или неутралишу противнички системи за командовање, а да се сачувају све предности на властитој страни. Тако, у припреми својих јединица да се боре на информатичком или дигитализованом бојишту команданти треба најпре да размисле како да онемогуће противничког команданта у ефикасном командовању снагама, па тек тада како да те снаге поразе на бојишту. Познавање комуникацијских, информатичких, дигиталних и сензорских система и уређаја противника представља полазну основу у избору средстава и метода за њихово функционално онеспособљавање.¹⁶

Информационо ратовање. Глобални информациони амбијент, који чине измешане цивилне и војне информационе мреже и технологије, са електронским путањама које повезују појединце, групе, организације и нације широм планете и којима се, брзинама несхватљивим обичном човеку, размењује енормна количина најразноврснијих података и информација, формира један нови виртуелни свет кибер-простора, свет који се разликује од обичног физичког света материје и енергије и у којем владају знање, електронски импулси и дигитални бројеви.

Концепт *информационог ратовања* укоревен је у неспорној чињеници да информације и информационе технологије постају све значајније и

¹⁶ Тодор Мирковић, *Информатичке операције*, недељник „Војска“, број 197 од 16. маја 1996, стр. 10–11.

за националну безбедност генерално и за ратовање посебно. Наиме, суочени са мрежом за пренос војних информација, која је била комплексна и неспособна да испуни задатак, они који су доносили одлуке да би допунили врло често апстрактне, непрецизне информације, користили су информације из уобичајених војних канала.¹⁷ То је указало на значај правилне употребе информатичке технологије. Према концепту информационог ратовања, наступајући конфликти биће окарактерисани као „борба“ над информационим системима, што значи на мрежи. Онај ко буде господарио техникама информационог ратовања имаће велико преимућство у односу на оне друге. Међутим, иако се термин *информационо рајтовање* користи вишезначно, обично се фокусира на домене у којима доминирају компјутери и комуникациона инфраструктура. Дакле, под информационим ратовањем подразумевају се *акције предузете да се оствари информациона супериорност најважнијим пројектним информацијама, процеса базираних на информацијама и информационих система, док се бране сопствене информације, процеси засновани на информацијама и информациони системи.*

Из саме дефиниције произилази да информационо ратовање чине офанзивне и/или дефанзивне акције у или преко информационог амбијента да би се контролисале или експлоатисале те зоне, односно да би се остварила и одржавала контрола информационог амбијента која води до информационе доминације.¹⁸ При томе, контрола значи могућност коришћења амбијента за сопствене потребе и ускраћивање те могућности за противнике, док информациона доминантност може бити дефинисана као супериорност у генерисању, манипулацији и коришћењу информација, при чему информација мора бити посматрана као посебан елемент националне снаге (моћи), зато што информације и технологије информационог доба креирају и изазивају промене најважнијих процеса који се и који ће се одвијати у друштву.

Према томе, информационо ратовање у овом контексту укључује *нефизичке* атакe на информације, информационе процесе и информациону инфраструктуру противника да би се његове информације компромитовале, измениле, оштетиле или уништиле, чиме би се противнику пореметили или прекинули информациони процеси и доношење одлука, уз истовремену заштиту сопствених информација, информационих процеса и информационе инфраструктуре.

Информационо рајтовање је врло изазовна форма међудржавне конфронтације у којој нека земља, првенствено њене специјализоване институције усмеравају организоване и хармонизоване неоружане акције ка држави–жртви ради изазивања кризних ситуација, уз истовремено предузимање неопходних мера заштите сопственог амбијента.

Насупрот компјутерском криминалу, који најчешће представља изолован акт који нарушава закон, спровођење информационог рата никада

¹⁷ Мартин ван Кревелд, *Командовање у рају*, ВИНЦ, Београд, 1992, стр. 216.

¹⁸ Слободан Р. Петровић, *op. cit.*, стр. 40.

није случајно или изоловано, а компјутерски криминал могао би бити његова посебна компонента, један од елемената укупног плана напада. Друга значајна компонента коју би земља–агресор могла да користи у оквиру информационог ратовања јесте кибер-тероризам, форма сагласна новом добу која подразумева нарушавање или деструкцију информационе инфраструктуре.¹⁹

Електронски рат. Да би одлуке команданата оперативних и тактичких састава биле целисходне потребно је да у сваком тренутку, пре, а нарочито током битке, имају што више прецизних информација о непријатељу. Захваљујући моћној електроници и развијеним техникама њене примене у непосредним борбеним дејствима, са све већих одстојања могу се уочити положаји и распоред снага и средстава противника. Тиме су отворене могућности да се по њима дејствује и са даљине знатно веће него што то класична средства за осматрање омогућавају, што је, без сумње, било нови револуционаран корак у развоју техника ратовања.

Прва етапа тог развоја започета је седамдесетих година прошлог века развојем и усавршавањем прецизно навођених убојних средстава, која данас са фасцинирајућом тачношћу могу да погоде metu. Наравно, те су мете не само противникови борбени системи и средства и оружја из арсенала за класично ратовање, већ и системи за информисање и командовање или системи за информисање и комуникације. Сигурност поготка постиже се различитим системима навођења и самонавођења (употребом ласера или ИЦ сензора), одговарајућим сигнаlima или тачним координатама унетим у уграђене електронске системе за одређивање путање лета и другим методама разрађеним креативношћу њихових твораца.

Постојање оружја које су у стању да погоде сваки уочени циљ и било коју детектовану metu наводи на закључак да у конвенционалним сукобима кључ за успех у борби чини способност да се ти циљеви виде. Они могу бити уништени једино уколико постоји прецизна информација о њиховом положају на бојишту. Тиме су створени услови за реализацију друге етапе, коју карактерише развој средстава и проналажење начина да се мете са максимално могућом прецизношћу и открију.

Зато се, у земљама које предњаче у новим техникама ратовања, за прикупљање података на бојном пољу и, сходно томе, лоцирање циљева, стручњаци све више ослањају на детекторе. Конструкције за будућност подразумевају комбинацију збира снимака, радара, инфрацрвених детектора и детектора за извиђање који се постављају у свемирском простору, на авионима (AWACS, JSTAR, Rivet Joint, Cobra Bale), и беспилотним летелицама (радари Aegis), као и на копненим уређајима. Ту су и бројне направе на терену (микрофони, локатори), у земљи (као сеизмички детектори) или у води (као плутајући сонари).

Будући да није довољно само открити циљеве, него и онемогућити противника да омета напад на њих, електронски рат обухвата и дејства ко-

¹⁹ Ibid., стр. 42.

јима се комуникације, радарске слике и сигнали или кваре или битно мењају, или сасвим уклањају. Реч је о електронским дејствима, која могу бити активна и пасивна, коришћењем офанзивних средстава за електронско извиђање и противелектронску борбу, широкопојасних ометача, тактичких средстава за електромагнетно извиђање, уређаја за лоцирање учесника у сукобу у електромагнетском спектру, итд.

Специјалне летелице, пројектоване за вођење електронског рата, током борбених дејстава стално присутне у ваздушном простору, имају подељене улоге: док у једној посада прати рад апаратуре која ажурира и дистрибуира непрестано и скоро тренутно присуство евентуалне опасности на релацији земља-ваздух, у другој надгледа извршавање задатака, обрађује ситуацију у ваздушном простору, детектује опасност са земље по циљеве у ваздушном простору и дистрибуира информације о томе. У тим летелицама уграђена је опрема која је повезана са сателитима за снимање финозрнатих фотографија из космоса; прислушкивање страних телефонских разговора; прикупљање радарских снимака територије; откривање страних електронских трансмисија и друге електронике за везу, навигацију и прикупљање метео-података.

Колики је значај електронског ратовања илустрјују подаци да су током рата у Заливу, сви борбени авиони (1.600) били опремљени уређајима за самозаштиту. Уз то, употребљено је стотинак авиона специјално намењених за ометање, и исто толико за лансирање противрадарских ракета. Све време трајања борби коришћене су знатне количине уређаја за прислушкивање и електронско извиђање, а више од 10 одсто од укупног броја изведених борбених задатака било је у функцији офанзивног електронског ратовања.²⁰

Неокортикални рат. Група еминентних аутора из Генералштабне школе КоВ САД у Форт Левенворту објавила је у часопису „Military Review“, у новембру 1994. године, пројекцију америчке војне силе у 21. веку. У једном од написа потврђено је да су у Пентагону разматрани и операционализовани аспекти тзв. неокортикалног рата (Neocortical Warfare). Била је то прва званична информација о новој врсти рата.

Према штуром објашњењу, реч је о настојању да се тежиште сукоба пренесе из војне у менталну сферу, у којој се утиче на психу, вољу, осећања и имагинацију људи, како би агресор лакше и једноставније остварио своје „виталне интересе“.

Условно узето, дефиниција тог све модернијег појма могла би да буде: неокортикални рат је сукоб између стране која користи скуп метода за деловање на кору великог мозга не би ли се деформисањем одговарајућих подручја, утицајем на проток енергије у ћелијама и ремећењем њихових функција променио однос човека према урођеном „гласу савести“.²¹ Оме-

²⁰ Славољуб Ранђеловић, *Електронски рат*, „Војска“, број 616 од 20. новембра 2003, стр. 21.

²¹ Светозар Радишић, *Неокортикални рат*, „Војска“, број 618 од 4. децембра 2003, стр. 21. Опширније у: Светозар Радишић, *Неокортикални рат 2*, Војноиздавачки завод, Београд, 2001.

тањем и блокирањем устаљеног рада мозга, изазивањем различитих сензација и наметањем нових критеријума стварају се услови за манипулисање појединцима, групама и народима, ради прихватања одређених идеја, најчешће супротних њиховим стварним интересима. Нападнута страна, (не)свесна је опасности и (не) покушава да опстане у условима опште надмоћи непријатеља. Кључна функција неокортикалног рата је тзв. контрола ума, која треба да помогне политичким олигархијама да лакше владају свет(ин)ом.

За утицање на мозак деструктивне секте примењују различите медитативне технике, па је највећи проблем оних који желе да наметну своју вољу другима – како да привуку „жртве“ у организације где се примењује нека од више стотина врста медитација. Неуропсихијатри и психолози сматрају да су медитанти за време сеанси отворени за неокортикално (ре)програмирање, а још већи проблем јесте што као последице медитација настају физичке и физиолошке промене на мозгу.

У вези са неокортикалним утицајем на људе најједноставнији пример представља пропагирање производа чије је рекламирање забрањено (цигарете, алкохол...). Аутори билборда сматрају да ће се у подсвест потрошача уgravирати „непостојећа“, али ментално препознатљива порука о производу насликаном на периферији паноа.

Неокортикални ефекти игара за децу често су веома видљиви. На пример, светска јавност је обавештена да су се средином децембра 1997. године 732 малишана у Јапану сручила испред ТВ екрана, модрих усана и гушећи се, при емитовању 38. епизоде цртаног филма „Покемон“. Малишани нису издржали ментални шок изазван блесковима светлости (муњама из очију чудовишта по имену Пикачу). Мозак је на серију измена јако осветљених и скоро сасвим мрачних слика реаговао природно: деца су добила вртоглавицу и/или епилептични напад.²²

Закључак

Савремене сукобе карактерише примена различитих неоружаних медијских радовања. Бројност концепата сукоба у комуникативној сфери, неоружаних форми ратовања у односу на облике примене оружане силе у савременим сукобима, и степен учешћа највиших војних руководилаца у њиховој реализацији, указују на битно измењену структуру снага утицајних у агресији, те на медијским и константносћу савремених конфликата. У тим сукобима најчешће се може запазити диспропорција у снагама, информатичкој опремљености и обучености састава за примену модерних технологија у оквиру ратних активности.

Дакле, *савремени развој информационих технологија* (заступљеност рачунарске технологије у борбеним системима, комплексност савремених управљачких система, зависност других области од информатичких сред-

²² Светозар Радишић, *Неокортикални рат*, „Војска“, број 618, стр. 21.

става, осетљивост информатичке инфраструктуре и зависност војне и економске моћи од информацијског потенцијала) *бићно мења војне сис­теме и концептне операција у основном облику*. Наиме, у савременим сукобима *преовлађују концептни рајдовања засновани на информацијама, који се реализују у сфери комуникације* (у областима медија, односа са јавношћу, информисања, информативног обезбеђења, итд.). С тим у вези може се закључити *да је дошло до пораста значаја информација за све у рају, повећања степена утицаја медија на формирање јавног мишљења и подршке за решавање спорних питања рајом, те значаја информатичке опреме­ности и обучености састава оружаних снага развијених земаља за примену модерних технологија у склопу рајних активности*.

Литература:

1. Ј. Броновски, *Усон човјека*, О. Кершовани, Опатија, 1984.
2. М. Ван Кревелд, *Командовање у рају*, ВИНЦ, Београд, 1992.
3. В. Волков, *Дезинформација, од тројанској коњи до интернета*, Наш дом – Age d'Homme, Београд – Лозана, 2001.
4. Б. Курмон, Д. Рибникар, *Асиметрични рајови, сукоби јуче и данас, штероризам и нове претње*, НИЦ „Војска“, Београд, 2003.
5. J.-L. Moliner, *Информативни рај: концепт „свашћарења“*, СМИНФ, Београд, 2000, (интерни материјал – превод специјалног броја часописа „Наоружање“ – L'Armement, број 60, XII/1997–I/1998, Paris).
6. С. Р. Петровић, *Одбрана у виртуелном простору*, „Војни информатор“, 4/2001.
7. С. Радишић, *Неокоришћални рај 2*, Војноиздавачки завод, Београд, 2001.
8. Сун Цу, *Умеће рајовања*, Alnari, Mono & Mañana Press, Београд, 2002.
9. А. и Х. Тофлер, *Рај и антирај*, Паидена, Београд, 1998.
10. Б. Форца, *Нове форме сукоба*, „Војни информатор“, број 4/2001.